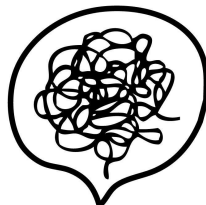

ELS CERCLES DE PARAULA I LA MIRADA RESTAURATIVA AL MÓN EDUCATIU.

Curs 2019-2020

Els cercles de paraula i la mirada restaurativa¹

L'any 2010 coneixem els Cercles de Paraula com un element ritual per poder treballar amb la infància i adolescència per teixir comunitat i escoltar les diferents experiències, usant el cercle, un objecte de la paraula i unes breus consignes per guiar-lo.

A partir de llavors, Fil a l'agulla comença a incorporar l'ús del Cercle de Paraula en els tallers a escoles i instituts, ampliant-lo també a altres sectors socials i àmbits, passant a ser una eina central per a poder treballar les relacions i les situacions de discriminació i conflicte.

Característiques essencials

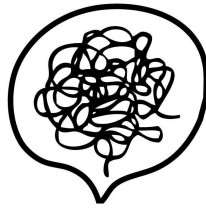
Els elements bàsics per a constituir un Cercle de Paraula són:

- **El cercle:** tot el grup, incloses les facilitadores i mestres s'asseuen en cadires situades en un cercle, de manera que tothom pot ser vist/a. El centre del cercle sol estar buit d'objectes. A vegades es pot posar algun element estètic i/ representatiu, de valor i important del grup.
- **Un objecte de la paraula:** si el grup té un element important i significatiu es pot fer servir aquest, si no, es demana als participants si algú té un objecte important. Aquest objecte serà el que es farà servir per a visibilitzar qui té la paraula o el seu moment de silenci. Es presenta el cercle presentant l'objecte i el seu significat per a la persona o grup.
- **La facilitació:** una o dues persones faciliten l'espai, presenten el cercle, el seu propòsit i com funciona i poden intervenir en el seu transcurs facilitant la conversa.
- **Les consignes:** abans de començar el cercle es recorda les consignes,

---

¹ El contingut d'aquest document s'ha elaborat pel curs de formació de "Cercles i mirada restaurativa" de Viladecans i s'ha alimentat per les aportacions i preguntes de les persones participants.

això serveix per facilitar l'atenció en el que es farà, al mateix temps que és important saber com funciona i què cal tenir en compte. Les consignes poden tenir a veure amb temes com: si és obligatori o no parlar, la confidencialitat del que estem treballant, si seguirem un ordre determinat per a parlar i passar-nos l'objecte de la paraula, si ens podem moure o no, quan comença i quan acaba, etc.

- **La pregunta o el tema:** cada Cercle té un propòsit específic que es transmet al grup a través de pregunta o de tema. Aquest es presenta al principi del cercle i a vegades es pot anar recordant, per ajudar a enfocar-lo.

Aquests elements són el contenidor que facilita l'expressió i l'escolta d'idees, posicions, sentiments i emocions.

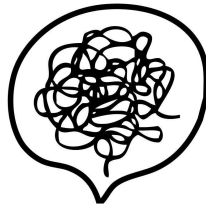
Origen dels Cercles

Podríem dir que el principal origen és tot el coneixement ancestral i la cosmovisió dels pobles originaris d'arreu el món, com els nord-americans, els maoris d'Austràlia. Una visió profundament comunitària i arrelada a l'entorn natural, que incloïa les relacions com un aspecte fonamental per la vida i la sostenibilitat i per tant els conflictes es tractaven des d'un vessant comunitari, a partir de diferents pràctiques com el Cercle i l'ús del Bastó de la Paraula.

Per altra banda, a partir dels 70' s en el marc de la justícia restaurativa surten les primeres experiències amb l'aplicació dels cercles a el Canadà i EUA de la mà de l'Església Menonita i a Nova Zelanda i Austràlia, arran de la revalorització dels sistemes de justícia tradicionals maoris.

I el 1977 neix l'Institut Internacional per a les pràctiques restauratives (IIRP) que amplia el coneixement i la pràctica de la justícia restaurativa a altres àmbits i dona forma a un conjunt de pràctiques restauratives.

Per a què serveix

El Cercle té objectius generals i objectius més específics que depenen de la intenció concreta de cada cercle, que són el que defineix el tipus de pregunta i intervenció que es fa.

Objectius generals:

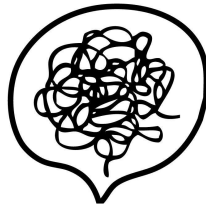
- **Crear comunitat:** el fet de compartir les experiències, pensaments i emocions facilita el vincle, el sentiment de pertinença i ajudar a crear connexions, a generar xarxes de suport i desenvolupar un sentiment profund de comunitat.
- **Conèixer-se:** el Cercle ajuda a conèixer-se més com a persones, relacions i com a grup.
- **Expressar i apreciar la diversitat:** el Cercle és un espai per a donar la benvinguda a la diversitat, especialment a aquells aspectes que el grup margina o discrimina i poder apreciar-los i reconèixer-los com a part del grup. A mesura que això passa, i que en el grup es permet més l'expressió d'altres identitats més marginades, es guanya més llibertat i s'obre més l'imaginari a altres maneres de ser/fer/expressar-se.
- **Prevenir i intervenir en situacions de conflicte, discriminació i assetjament escolar:** en la mesura que tot allò que hem esmentat anteriorment passa, la violència i la tensió disminueix, així com disminueix la discriminació i el conflicte té un espai on expressar-se per a posar fil a l'agulla i intervenir abans que el dany sigui irreparable.
- **Desenvolupar habilitats socials, relacionals i personals:** parlar i escoltar a través del Cercle facilita el desenvolupament d'habilitats com parlar en veu alta davant del grup, identificar com et sents, posar-li un nom a l'emoció i que aquesta no només et prengui, nodreix l'empatia i la capacitat de posar-se en el lloc de l'altre, etc.

Principis bàsics

Pel seu funcionament i en la nostra manera d'entendre i facilitar els Cercles de Paraula, es basa en els següents principis bàsics:

- **El ritual:** la dinàmica en si es planteja com una cerimònia, com un ritual. Això és clau, perquè afavoreix un cert clima en el grup que facilita la

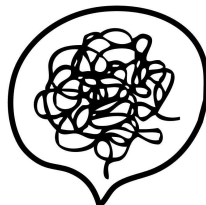

connexió de les persones i la comunicació a nivells més personals i emocionals. Així mateix, afavoreix l'expressió d'aspectes més marginats del grup.

- **Canvi de mirada:** implica un canvi de mirada que inclou aspectes com:
  - Entendre el grup des d'una visió sistèmica, que entén que no només està format per persones, relacions i subgrups, sinó que també hi ha rols, com la diversitat d'actituds i punts de vista que s'expressen. Aquesta visió, permet despersonalitzar les experiències que surten en el grup, per entendre-les des d'un punt de vista més macro, que també té en compte el component social i el context.
  - El principi de democràcia profunda que reconeix i dona valor a la diversitat d'experiències, rols, actituds, emocions, etc. i entén que totes elles són útils pel desenvolupament de les persones, relacions i comunitats.
  - Mirada restaurativa en la gestió dels conflictes i les situacions de discriminació i assetjament escolar: implica una visió que s'enfoca en el dany, qui ha estat danyat i quines necessitats tenen les persones i el grup, com respondre a això, tenint en compte el suport que es necessita per prendre responsabilitat i accionar per proposar i fer aquelles mesures que calguin per a restaurar el dany i la relació.
- **Democratització de l'espai i canvi de les relacions de poder:** el Cercle implica un canvi de relació entre la facilitadora, la mestra i el grup. En el cercle totes les persones són iguals i qui facilita, no només facilita, sinó que també és una més i pot compartir les seves pròpies experiències personals. La idea és poder deixar de banda actuar **per** l'alumnat, i cultivar l'actitud de ser una més en el cercle. Fer el cercle **amb** ells i elles. Com a facilitadora o mestre també ets part del sistema i del grup, i per tant el que li passa al grup t'afecta i viceversa, i des d'aquesta posició també pots aportar a escala personal.

Tipus de cercles

Més enllà dels objectius generals, és important preguntar-se si tinc una intenció més concreta, per a què vull fer servir el cercle. Això ens indicarà quin tipus de cercle volem fer. Algunes de les intencions poden ser:

- Per a conèixer-se
- Per saber com estan i donar espai a les emocions i maneres d'estar i sentir-se presents.
- Per fer vincle
- Per a conèixer-se més en un aspecte específic de la diversitat del grup, per exemple en relació a la diversitat d'orígens, o religions, gènere. O com viuen un tema determinat.
- Per valorar i tancar
- Per a acomiadar-se
- Per prendre responsabilitat
- Per gestionar conflictes des d'una mirada restaurativa
- Per treballar contingut de l'aula: saber les idees prèvies, debatre sobre temes, fer-se preguntes...
- Per prendre decisions

Abast dels Cercles

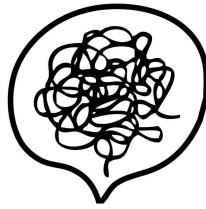
Per tal que el projecte tingui més abast i per tant més impacte, és recomanable que sigui un projecte de centre i que per tant tot el claustre estigui apropiat amb la metodologia i el marc i formi part de les línies pedagògiques del centre educatiu.

Això també ve de la mà, que cada professional es pugui fer amb la metodologia a la seva manera i que, per tant, la manera d'aplicar-lo sigui pròpia, adaptada al seu grup i també als seus propis coneixements, interessos i habilitats.

Periodicitat i quan fer un cercle

El Cercle de Paraula és una eina molt útil per gestionar conflictes en un grup. Sovint, és en aquests moments difícils que ens recordem de la possibilitat d'utilitzar aquesta metodologia. Està bé. Pot funcionar per assolir els objectius

en aquell moment. Però és molt més difícil que el Cercle funcioni com esperes, si el grup no està familiaritzat amb l'eina, amb parlar des del cor i escoltar des del cor.

Per tant és recomanable, l'ús periòdic del Cercle. Això permetrà que les persones es facin amb la metodologia, al mateix temps que facilita l'adquisició d'habilitats, la coneixença i la connexió del grup, així com la provenció² de conflictes.

Algunes idees de moments apropiats per a fer el Cercle:

- Els inicis i finals del dia i de la setmana.
- Els principis i finals de curs o trimestre.
- A l'inici i al final d'una activitat o projecte.
- Quan hi ha algun fet destacat com la incorporació d'una persona nova al grup, el naixement d'una germana o germà, la mort d'algun familiar, l'aniversari d'alguna persona de la classe o altres.
- Quan hi ha hagut algun conflicte: a la classe, al pati, a l'hora del menjador.
- Quan algú el demana amb una motivació especial.
- A l'hora de tutoria.

I sobre la periodicitat recomanem fer cercles de manera regular i fixar un espai concret del dia i la setmana, de manera que el grup ja conegui que té aquest espai per a poder expressar allò que vulgui. Com un espai més obert, d'expressió, per saber com estem, necessitats, dificultats i reptes, i que serveixi per conèixer-se i fer vincle.

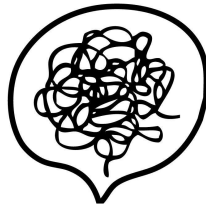
Amb qui fer els cercles

Quan pensem en els cercles pensem en els cercles a l'aula o amb grups d'**infants i joves**. Al mateix temps, són igualment útils i beneficiosos per la comunicació entre **persones adultes**. Nosaltres sovint també oblidem parlar i

---

² **Provenir** significa proveir a les persones i als grups d'aptituds necessàries per afrontar un conflicte. La provenció es diferencia de la prevenció de conflictes en el fet que el seu objectiu no és evitar el conflicte, sinó aprendre com afrontar-ho.

escoltar des del cor. Als **claustrés**, generalment hi ha molta feina per fer i ens costa trobar un moment per saber com estan els nostres companys i companyes. Un Cercle de Paraula pot ser una bona eina per conèixer-se més, per fer avaluacions, etc.

Els cercles es poden fer amb l'alumnat, el professorat, als cicles o al claustre, amb les famílies i també cercles mixtos. A les reunions amb les famílies els cercles també poden ser especialment útils. Poden ajudar a fomentar la participació i l'escolta, a crear vincles i enfortir la comunitat. Sovint, quan el sentiment de coneixença és major, hi ha més confiança i més cohesió. Això ja és un valor per si mateix, però a més a més és un antídoto important per a la discriminació. I quan surtin els problemes i els conflictes, la terra estarà més adobada i serà més fàcil tractar-los.

Per altra banda, una altra qüestió és amb quantes persones el podem fer. Amb un mínim de 3 persones ja pots construir un cercle, i hi poden haver tantes persones com t'interessi, segons el tema que vulguis tractar i per tant qui creguis que hi ha de ser. Això també implicarà un tipus de preparació o una altra. Nosaltres tenim l'experiència d'un cercle amb unes 60 persones adultes que no es coneixien entre elles.

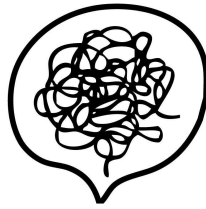
Preparació

Per a poder fer el cercle, és important tenir en compte la preparació, de manera que faciliti l'acompliment de l'objectiu que ens hem marcat.

1. **Preparació de l'espai:** fer la rotllana de cadires o coixins. Recomanem l'ús de cadires, més que asseure a terra, perquè això facilita la concentració, tot i que dependrà també de l'edat i de la manera de treballar que tingui cada grup. Podem aprofitar el moment de fer el cercle, per donar-nos suport en el moviment de les taules i cadires, si és que fem servir l'aula. I fer-ho també amb silenci, donar importància a aquest moment i cuidar-lo.
2. **Preparació de l'espai ritual:** és molt important les consignes i com donem les consignes inicials i fem la presentació de l'espai, ja que això

ja crea una atmosfera apropiada que facilita poder expressar-se a nivells més personals, emocionals, o subjectius, quan és això el que estem buscant. Per això tenir en compte el to de veu, el ritme, que tot el grup estigui posant l'atenció en tu, etc. Ajuda molt a compartir el sentit i la visió d'allò que estem fent.

3. **Preparació del grup:** a vegades el que és més important és preparar el grup i afavorir que sigui un espai de confiança i seguretat. Una cosa que pot ajudar en aquest sentit, és posar-se d'acord amb principis claus com la confidencialitat, el respecte i la cura cap als altres.
4. **Activitats prèvies:** a vegades, segons la intenció que tinguem, serà útil pensar en dinàmiques prèvies que facilitin anar entrant amb el tema que volem treballar o amb altres objectius com afavorir la distensió del grup, la concentració, la coneixença, etc.

La pregunta

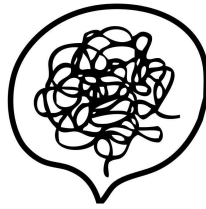
La pregunta indica el propòsit del Cercle, per aquest motiu pensar quina és la pregunta adequada és clau per enfocar el cercle cap allà on volem.

Algunes idees per a seleccionar la pregunta adequada:

- És rellevant per les persones presents?
- Tinc interès a saber la resposta? Si crec que ja sé la resposta que em donaran, potser he d'escollir una altra pregunta.
- És una pregunta incitadora i motivadora? Dóna ganes de respondre-la?
- És una pregunta oberta que dóna peu a respostes genuïnes, més enllà d'un si o un no?
- És clara? S'entén?

Tot i que el Cercle sol tenir una pregunta inicial que marca el propòsit i la intenció. En el seu transcurs també se'n poden afegir d'altres o canviar-les, si el que es vol és reenfocar el tema o el propòsit.

Després del cercle

El tancament és molt important. A vegades, el que ha passat al cercle ha estat molt emotiu, ha remogut algunes persones i cal recollir això, per a poder transitar cap al que vingui a continuació.

Una manera de tenir-ho en compte, és deixar un temps després del cercle, per a donar espai a la transició. En aquest espai es pot deixar un temps lliure perquè les persones facin allò que necessitin o es pot recomanar alguna activitat que ajudi a recollir i integrar allò que hagi viscut cadascú, com per exemple fer un dibuix o escriure un text amb l'experiència. O bé, es pot proposar algun altre tipus de dinàmica que faciliti transitar cap a una altra emoció i sensació. Per exemple un joc de moviment, de contacte, etc.

Altres vegades, el que pot ser interessant és recollir allò que ha estat significatiu perquè hi hagi una continuïtat i seguiment. En aquests casos, tancar el cercle i fomentar algun tipus de dinàmica o acció que ho faciliti, serà el que és apropiat.

També cal tenir en compte que, a vegades, el que es necessita és fer varis Cercles per donar seguiment als temes i vivències que s'han treballat i anar veient com evolucionen i que més es necessita.

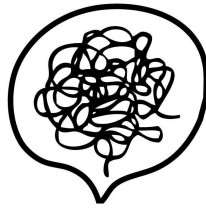
La facilitació de l'espai: intervencions.

La facilitació i l'acompanyament de l'espai és clau. Això és un entrenament i a mesura que en facis més, guanyaràs habilitats i respostes a les teves pròpies preguntes i inquietuds.

Aquí exposem algunes de les preguntes que se solen fer. Com intervenir quan:

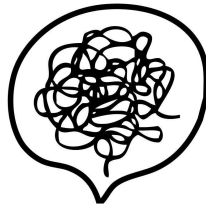
- **La persona que està intervenint es desvia del tema que hem presentat.**
  - Depèn de quina sigui la teva intenció. Has de tenir en compte que el Cercle pot tenir diversos objectius, per una banda el que té a veure amb la pregunta que plantejges i per altra banda és clau tenir en compte les relacions amb el grup.

- Si la persona que s'està desviant del tema no acostuma a parlar i aquesta vegada s'ha animat, escoltar-la sense corregir-la pot ser una bona idea.
  - Si pel contrari observes que hi ha un canvi de tema perquè costa respondre a la pregunta, es pot fer notar: *“pot ser costa respondre al que he preguntat, us repeteixo la pregunta. I si vols, pots contestar també per què creus que et costa contestar-la”*
  - També pot passar que el grup estigui contestant a una pregunta que sigui més important per ells i elles ara.
  - Si és algú que ho fa per cridar l'atenció i la seva tendència és dir coses que no tenen a veure amb el tema per fer riure a la classe a vegades és útil fer-li notar: *“ah, uao, tens el poder de fer riure a tota la classe. Vols també respondre a la pregunta?”*
- Què fer quan algú no parla, de manera repetida?**
- La persona que no parla, és algú que està més al centre del grup, més líder, o queda més al marge?
  - Si és algú més líder, que ella no parli, està afectant el grup en la manera de participar? Si és així, és interessant notar-ho i fomentar altres lideratges i participacions. Una manera pot ser fent-li notar, de manera individual, el seu lideratge i l'impacte perquè pugui fer un millor ús del seu poder.
  - Si hi ha unes persones que no solen parlar, pots pensar en plantejar preguntes motivadores per elles.
  - Fer cercles amb preguntes poc compromeses, en relació als gustos, nombre de germans... Cercles ràpids de coneixença per anar agafant confiança en el cercle.
  - A vegades pots fer cercles on sigui obligatori parlar.
- Què fer, quan algú fa comentaris ofensius o per sobre d'algú altre en el cercle.**
- En aquests casos és molt important fer notar l'impacte d'aquest comentari. Una manera de fer-ho pot ser de manera impersonal *“observo que en més d'un moment alguna persona heu fet comentaris mentre algú altre parlava, si això em passés a mi, faria que cada cop tingués menys ganes de parlar i estar en aquest grup, no crec que sigui aquesta la vostra intenció, així que us demanaria respectar el torn de paraula”*

- Es pot fer de moltes maneres, però sí, cal parar aquesta actitud, perquè sinó afectarà la confiança i la llibertat de parlar en el cercle. Per fer-ho ajuda, la curiositat cap a qui té aquesta actitud i reconèixer el seu anhel de ser part del grup, reconegut i estimat.

- **Hi ha moments en què és millor no fer un Cercle?**
  - Si t'estàs plantejant aquesta pregunta, segurament és que la resposta és sí. Segons el grup, les condicions, els coneixements i habilitats de qui faciliti el Cercle, a vegades fer-lo podria ser contraproductiu i generar l'efecte contrari.
  - És molt més difícil que el Cercle funcioni com esperes, si el grup no està familiaritzat amb l'eina.

- **Qui pot dinamitzar el cercle?**
  - És recomanable que siguin dues persones, especialment quan el grup és gran o bé quan el propòsit és treballar les relacions, situacions de conflicte o discriminacions en el grup.
  - Pot fer-ho qualsevol persona, que senti que té els coneixements i habilitats per fer-ho, tant si té més o menys vincle amb el grup. Podria fer-ho la tutora amb el seu grup d'alumnes, o bé la psicopedagoga del centre, algú de l'equip directiu, etc.
  - Però sí que és important, que si té una relació amb el grup, aquesta sigui una bona relació i de prou confiança, perquè això no afecti la disposició del grup.

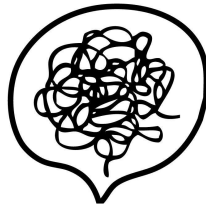
Cercles de connexió i emocionals

Aquest tipus de cercles ens serveixen per a conèixer-nos més com a persones i grup, poder saber qui sóc, qui som com a grup, què volem i què no. Tenir més informació del que ens agrada i el que no. Les emocions són el motor que ens guia en la vida i ens ajuda a connectar amb el nostre potencial, ja que saber com estic m'ajuda a saber què necessito i escollir què vull.

Algunes idees clau per a la facilitació d'aquest tipus d'espais:

- Reconèixer i fer valdre totes les emocions i experiències. Saber identificar la seva part útil i el seu sentit.

- Guanyar capacitat per identificar les diferents emocions, reconèixer-les quan estan presents i saber què ens fa sentir d'aquesta manera.
- A vegades és difícil saber com ens sentim i algú, des de la distància, pot tenir més pistes. Pot facilitar posar-hi paraules i preguntar a la persona si és així com se sent o és això el que li passa.
- Poder donar llibertat a la seva expressió, sent conscient de l'impacte en les altres persones i cuidant que es doni d'una manera segura i que no faci dany físic a la persona ni a les altres.
- Saber diferenciar el que sentim nosaltres del que senten les altres persones. No assumir com se senten.
- Poder preguntar amb curiositat.
- Utilitzar el sentit de l'humor i altres habilitats quan s'escaigui.
- Reconèixer l'impacte i el dany i poder-lo mostrar en nosaltres o en les altres persones.

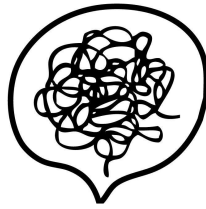
Cercle per gestionar conflictes i dinàmiques de discriminació

Altres vegades l'objectiu és treballar algun conflicte en concret, les dinàmiques de discriminació o una situació d'assetjament. En aquests casos, amb qui es vol fer el cercle i quin és el moment adequat, seran preguntes prèvies a respondre.

Per aquest tipus de cercle, recomanem:

- Tenir en compte una mirada restaurativa:
  - Totes les persones poden ser danyades amb més o menys gravetat, o de diferents maneres. I el que cal és identificar quin és el dany per cadascú. Ser més conscient del dolor i el dany
  - Identifica què es necessita per poder estar millor.
  - Identificar què podem fer per restaurar el dany i restablir la relació, si això és el que es desitja.
  - Tenir en compte si hi ha un tema d'arrel que cal atendre i en el que cal una intervenció educativa o del tipus que sigui.

- Tenir en compte la dinàmica de poder entre les persones que tenen un paper en el conflicte o la dificultat, per tenir en compte si totes les persones involucrades tenen la mateixa capacitat de defensar-se davant d'aquella situació o no.
- L'ús de les preguntes restauratives per conduir el cercle. Pots fer diferents rondes, on cada vegada portes una pregunta diferent, o bé anar-la modificant segons per on va el tema o qui parla.

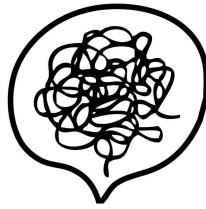
Cercle per treballar les dinàmiques de poder.

Aquest pot ser un objectiu específic del Cercle, o pot ser que això passi de manera transversal quan treballem altres dinàmiques o temes del grup. En tot cas, fixar-se en les dinàmiques de poder en el grup, les relacions entre qui parla-qui no, com s'escolta les diferents veus i què està més o menys valorat, és clau, per aconseguir que tot pugui tenir un espai i ser reconegut.

Algunes idees per treballar aquest tema amb el Cercle:

- Fer un Cercle de super poders on compartir quines són les habilitats i coneixements especials de cadascú.
- Portar temes al cercle que solen ser més marginats o menys valorats al grup, per a donar-li un espai i valor.
- Si coneixes la dinàmica del grup, es pot fer que la intenció del Cercle sigui reforçar l'apoderament d'una persona, que normalment està més al marge i fer un cercle per exemple el dia del seu aniversari o buscar una temàtica motivadora i de la qual en sap o li motiva molt.
- Una altra manera serà facilitant i intervenint quan el cercle està en funcionament, per qüestionar les creences que fan que hi hagi certs aspectes més o menys valorats. Per exemple, si en el cercle estan compartint coses que no els agrada i una persona diu "*em diuen marieta perquè m'agrada ballar*", una intervenció pot ser "*que important que facis allò que vols, aquesta classe té molt a aprendre de tu*".

Bibliografia i referències

Webs d'interès:

- Institut per la Convivència i l'Exit Escolar- Convivexit del Govern Balear:
<http://www.caib.es>
- Video Prácticas Restaurativas en Son Gotleu
<https://www.youtube.com/watch?v=oPWHaJT7dN8>
- Video de Pràctiques Restauratives a l'escola, de Transforming Conflict
<https://www.youtube.com/watch?v=K4DXL0PATbs&feature=youtu.be>
- Revista Pràctiques Restauratives: Convives
<http://convivesenlaescuela.blogspot.com.es/2018/03/practicas-restaurativas-y-convivencia.html>
- Council cercle: <http://ojaifoundation.org/our-programs/council-in-schools>
- Cercles de diàleg a la XTEC de la Generalitat:
http://xtec.gencat.cat/web/.content/centres/projeducatiu/convivencia/recursos/resconflictos/assetjament_iguals/documents/cercles-de-dialeg.pdf

Llibres:

- Costello, Bob Wachtel, Joshua y Wachtel, Ted. "Círculos restaurativos en los centros escolares: Fortaleciendo a la comunidad y mejorando el aprendizaje". IIRP – International Institute for Restorative Practices (2013)
-

